

Dejan PupiĆ

Agencija za školovanje i stručno usavršavanje kadrova

ZAŠTITA KULTURNIH DOBARA NA INTERNETU – KRIVIČNOPRAVNI PRISTUP

Sažetak: Zaštita kulturnih dobara u Bosni i Hercegovini predstavlja složen zadatak koji zahtijeva efikasnu primjenu postojećih krivičnopравnih okvira, jačanje institucionalnih kapaciteta i koordinaciju na svim nivoima vlasti. Ovaj rad analizira mehanizme krivičnopравne zaštite kulturnog nasljeđa, s posebnim fokusom na Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i Krivični zakon Republike Srpske. Posebno su istaknuti nedostaci u njihovoj primjeni i razlikama u pristupima između entiteta.

Međunarodna zajednica prepoznala je ozbiljne opasnosti koje nosi nezakonitu trgovinu kulturnim dobrima, naročito u digitalnom dobu, gdje internet trgovina, anonimne transakcije i kriptovalute omogućavaju nove oblike kriminalnih aktivnosti. Kroz analizu međunarodnih konvencija, poput UNESCO-ove konvencije iz 1970. godine i Konvencije iz 1954. godine, ističe se važnost globalne saradnje u očuvanju kulturnog nasljeđa.

Rad naglašava potrebu za unapređenjem mehanizama praćenja i sankcionisanja kriminalnih aktivnosti usmjerenih na kulturnu dobro, kroz razvoj specijalizovanih obuka za nadležne organe. Takođe, podvlači značaj podizanja svijesti javnosti o vrijednosti kulturnog nasljeđa i važnosti njegovog očuvanja.

Zaključuje se da je zaštita kulturnih dobra pravna i moralna odgovornost, a kroz integraciju državnih i međunarodnih krivičnopравnih, institucionalnih i obrazovnih napora moguće osigurati njihovo očuvanje za buduće generacije.

Ključne riječi: kulturna dobra; krivičnopравna zaštita; internet.

Uvod

Zaštita kulturnih dobara je od suštinskog značaja za očuvanje istorijskog i kulturnog nasljeđa čovječanstva. U vremenu ubrzane digitalizacije i globalizacije, ovi

dragocjeni resursi se suočavaju sa novim prijetnjama, poput nelegalne trgovine i krijumčarenja putem interneta. Takve aktivnosti, koje često koriste anonimnost digitalnih transakcija i kriptovalute, postavljaju ozbiljne izazove pred institucije i sisteme odgovorne za njihovu zaštitu.

U Bosni i Hercegovini, pravni sistem je složen i obuhvata različite nivoe – entitetski, kantonalni i državni. Kroz ovaj okvir pruža zaštitu kulturnih dobara putem brojnih zakonskih mehanizama. Krivičnopravni aspekt regulisan je zakonima Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i državnim Krivičnim zakonom. Ovi zakoni kriminalizuju aktivnosti poput nedopuštene trgovine, krijumčarenja, te nezakonitog iznošenja i uništavanja kulturnih dobara. Međutim, uprkos postojanju ovih propisa, do sada nije zabilježena nijedna sudska presuda u ovoj oblasti, što jasno ukazuje na probleme u njihovom sprovođenju.

Ovaj rad analizira pravni okvir zaštite kulturnih dobara u Bosni i Hercegovini, s posebnim fokusom na krivičnopravnu zaštitu i izazove koji se javljaju u eri digitalne tehnologije. Cilj je istražiti postojeće zakonske mjere, ukazati na njihove slabosti i ponuditi konkretna rješenja za unapređenje zaštite kulturnog nasljeđa. Pored toga, rad ističe potrebu za harmonizacijom zakonskih propisa, jačanje kapaciteta institucija i razvojem edukativnih programa, kako bi zaštita kulturnih dobara bila sveobuhvatna i efikasna.

1. Internet kao globalni fenomen

Internet je postao neizostavni dio savremenog društva, oblikujući način na koji komuniciramo, učimo, poslujemo i doživljavamo kulturu. Kao mreža koja povezuje ljude i informacije širom svijeta, omogućava razmjenu podataka u realnom vremenu, globalnu interakciju i neograničen pristup znanju. Njegov uticaj je teško procijeniti jer je postao most koji spaja

Internet ima nekoliko ključnih odlika koje su mu donijele popularnost i uticale na njegovu sveprisutnost. Globalna povezanost omogućava ljudima iz različitih dijelova svijeta da dijele informacije, sarađuju i uče jedni od drugih u stvarnom vremenu. Anonimnost, sa druge strane, pruža korisnicima mogućnost da zaštite svoju privatnost, ali i otvara vrata za zloupotrebe, poput nezakonite trgovine kulturnim dobrima. Decentralizacija interneta, što znači da nije pod kontrolom jedne organizacije ili vlade, omogućava slobodu izražavanja i otpornost na cenzuru, ali istovremeno otežava nadzor i regulaciju.

Razvoj interneta počeo je krajem 1960-ih godina sa ARPANET-om, mrežom koja je povezivala akademske i vojne institucije. Tokom godina internet se transformisao u globalnu mrežu pristupa svima, postajući platforma za informacije, komunikaciju, obrazovanje i zabavu. Međutim, njegova otvorenost stvara dodatne izazove, posebno u zaštiti intelektualnog vlasništva.

Iako internet otvara nebrojene mogućnosti, poput lakšeg pristupa informacijama i unapređenja obrazovanja, anonimnosti i globalnog karaktera predstavljaju ozbiljne pravne izazove. Kibernetički kriminal, nezakonita trgovina kulturnim dobrima i širenje dezinformacija zahtijevaju međunarodnu saradnju i usklađivanje zakonskih okvira. Efikasno rješavanje ovih problema moguće je samo kroz jačanje pravnih mehanizama i blisku saradnju među državama, kako bi se uhvatili u koštac s prekograničnim nezakonitim aktivnostima i osigurala sigurnost digitalnog prostora.

Osim opštepoznatog interneta (tzv. "površinski internet"), postoje i njegovi manje pristupačni dijelovi, poput tamnog interneta (dark web). Tamni internet predstavlja dio šire mreže koji nije indeksiran standardnim pretraživačima i kojem se može pristupiti samo uz specijalizovane softvere, poput Tor pregledača. Tamni internet omogućava visok stepen anonimnosti, zbog čega je postao pogodno mjesto za mnoge nezakonite aktivnosti. Tamni internet se često povezuje sa krivično-pravnim problemima, jer služi kao platforma za ilegalnu trgovinu drogom, oružjem, falsifikovanim dokumentima, kao i kulturnim dobrima.¹ Trgovina ukradenim kulturnim dobrima, arheološkim artefaktima i umjetninama sve se češće odvija upravo putem tamnog interneta, zbog njegove anonimnosti i teškoće praćenja aktivnosti korisnika. Koristeći anonimnost Tor mreže i kriptovalute poput bitcoina, kriminalci prodaju ukradene artefakte koji često potiču sa opljačkanih arheoloških lokaliteta, čime se nepovratno uništava njihov istorijski kontekst. Ilegalne aktivnosti na tamnom internetu dodatno su otežane zastarjelim zakonodavstvom koje ne prati brz razvoj digitalnih tehnologija, dok pravni izazovi, poput prava na privatnost, komplikuju istrage. Istovremeno, društvene mreže i konvencionalni digitalni alati često se koriste za oglašavanje i trgovinu ovim dobrima, čineći potrebu za integrisanim pristupom još hitnijom.² Ova specifična karakteristika tamnog interneta predstavlja poseban izazov za krivično pravo, jer je veoma teško identifikovati počinioca i tragati za transakcijama koje se odvijaju u takvom okruženju. Napredni alati za praćenje, poput aplikacija za analizu društvenih mreža i kriptovalutnih transakcija, pružaju delimična rješenja, ali su potrebne snažnije međunarodne inicijative i prilagođeni zakonski okviri kako bi se ovaj problem efikasno riješio. Krivično-pravni aspekti borbe protiv nezakonite trgovine kulturnim dobrima na tamnom internetu zahtijevaju specijalizovane metode istraživanja, kao što su saradnja sa tehničkim stručnjacima, usvajanje novih pravnih mehanizama i razvijanje međunarodne saradnje.³

Silk Road, koji se često naziva "crni Amazon", bio je online tržište koje je djelovalo na tamnom internetu, koristeći Tor pretraživač za anonimni pristup. Osnovan 2011. godine od strane Rossa Ulbrihta pod pseudonimom "Dread Pirate Roberts", ova platforma omogućava kupovinu i prodaju ilegalnih proizvoda poput droge, falsifikovanih dokumenata, hakovanih podataka i oružja, uz isključivu upotrebu bitcoina za transakcije kako bi se očuvala anonimnost korisnika. Silk Road je imitirao legalnu platformu za e-

¹ How the Web Presents New Challenges for Law Enforcement Agencies, The e-newsletter of the COPS Office, Volume 7, Issue 1, 2014.

² Alex W. Barker, *Looting, the Antiquities Trade, and Competing Valuations of the Past*, Annual Review of Anthropology Volume 47, 2018, 455-474;

³ Matt Egan, *What is the Dark Web, What's on it & How to Access it*, 2019, 1-8.

trgovinu koristeći sofisticirane mehanizme poput escrow usluga, sistema povratnih informacija i ocjenjivanja prodaje, dok su kupljeni proizvodi najčešće slani putem poštanskih usluga uz šifriranje adrese radi zaštite privatnosti. Iako je Bitcoin bio ključan za funkcionisanje platforme, njegova percepcija kao potpuno anonimna valuta poljuljana je kada su istražitelji uspjeli povezati transakcije na blockchainu sa ilegalnim aktivnostima. Uprkos anonimnosti koju je nudila blockchain tehnologija, greške korisnika i napredni alati za praćenje omogućili su vlastima da razotkriju Silk Road. FBI je ugasio platformu 2013. godine, nakon detaljne analize blockchaina i digitalnih tragova koji su ih doveli do Rose Ulbrihte, uhapšenog dok je koristio Silk Road kao administrator. Ovaj slučaj ukazao je na mogućnost praćenja aktivnosti na blockchainu, ali i na potrebu za balansiranjem između zaštite privatnosti i efikasne borbe protiv digitalnog kriminala. Uprkos gašenju Silk Rода, kriminalci su nastavili da razvijaju nove platforme i alate, dok istražitelji i dalje unapređuju metode za praćenje kriptovaluta i suzbijanje ilegalnih aktivnosti u digitalnom svijetu.⁴

Prema izvještaju iz oktobra 2017. godine, Wall Street Journal navodi da su vlasti zabilježile rast prodaje antikviteta ilegalnog porijekla na mračnom internetu.⁵

Na mračnom internetu već su zabilježeni slučajevi prodaje ukradenih umjetnina. U novembru 2017. godine, slika stara 133 godine, ukradena iz Međunarodnog umjetničkog centra na Novom Zelandu, pojavila se na aukcijama na platformi White Shadow. Prodavac pod pseudonimom "Diablo" ponudio je djelo Gottfrieda Lindauera za 350.000 dolara, uz plaćanje isključivo u bitkoinima. Iako autentičnost slike nije potvrđena, slučaj ukazuje na povezanost mračnog interneta, ukradenih umjetnina i kriptovaluta.⁶

ISIS je, prema izvještajima, koristio mračni internet i bitkoine za prodaju antikviteta opljačkanih u Iraku i Siriji. Prvo su pronalazili kupce putem društvenih mreža, a zatim osiguravali transakcije na mračnom internetu koristeći digitalnu valutu za anonimnost. Takođe, poznato je da se artefakti krijumčare kroz Tursku i Zalivske države, često završavajući u slobodnim lukama, gdje ostaju sakriveni godine.⁷

Bescarinska skladišta, poput onih u Švicarskoj, koriste se za skrivanje vrijednih artefakata. Primjer je zapljena iz 2016. godine, gdje su pronađeni predmeti opljačkani u Jemenu, Siriji i Libiji, koji su u luci stajali od 2009. godine. Ovaj fenomen naglašava kako mračni internet i bescarinska skladišta igraju ključnu ulogu u krijumčarenju i pranju ukradenih kulturnih dobara. Impikacije ovih aktivnosti tek se počinju razumijevati, dok se predmeti često ne pojavljuju na tržištu decenijama.⁸

⁴ Jhon Bohannon, *Why criminals can't hide behind Bitcoin*, 2016.

⁵ Kantchev Gerogi, *Buyer Beware: Looted Antiquities Flood Online Sites Like Amazon, Facebook*, The Wall Street Journal, 2017.

⁶ Burgess Matt, *A Rare Painting Is Stolen . . . then It Appears for Sale on the Dark Web*, 2017.

⁷ Paul Katie, *Ancient Artifacts vs. Digital Artifacts: New Tools for Unmasking the Sale of Illicit Antiquities on the Dark Web*, 2018.

⁸ *Ibid.*

Godine 2015., njemački medij *Handelsblatt* objavio je članak o povezanosti kriptovaluta i terorizma, upozoravajući posebno na umjetnine i antikvitete da bi trebali prijaviti svaku sumnju na pokušaj korištenja artefakata za pranje novca.⁹

Pranje novca i njegova povezanost s umjetničkim tržištem nije nova pojava. Prema izvještaju belgijskog tijela za finansijsko praćenje (CTIF), sektor umjetnina se često koristi za prikrivanje novca ilegalnog porijekla, uključujući sredstva stečenu korupcijom, trgovinu drogom i krijumčarenjem radne snage. Među tehnikama prikrivanja ilegalnih transakcija navode se lažni računi, iscenirane aukcije na kojima kupac i prodavac sarađuju, kao i lažna prodaja umjetničkih djela putem interneta.¹⁰

Online tržište umjetnina i antikviteta dodatno pogoršava problem jer omogućava anonimnost, brzu promjenu vlasništva i velike transakcije, često bez dokaza o porijeklu predmeta. Prema izvještaju organizacije Global Financial Integrity iz 2017. godine, umjetnine i antikviteti često služe kao alternativna valuta za razmjenu ilegalnih dobara poput oružja i droga. Iako većina globalnog tržišta umjetnina posluje legalno, nedostatak transparentnosti stvara povoljno okruženje za nedozvoljene aktivnosti aktivnosti.¹¹

Kriptovalute dodatno doprinose ranjivosti tržišta umjetnina, jer njihova decentralizovana priroda i mogućnost anonimnih transakcija omogućavaju ljudima da digitalni novac lako pretvore u materijalna dobra, poput umjetničkih djela, koja se potom mogu preprodavati. Ova osobina čini kriptovalute privlačnim sredstvom za prikrivanje ili legalizaciju nelegalnog stečenog novca.

Ipak, neke platforme za kriptovalute i oglašivači prepoznali su rizike povezane sa trgovinom antikviteta i kulturnim dobrima te su poduzeli konkretne mjere kako bi spriječili zloupotrebe. Na primjer, određene platforme zahtijevaju od korisnika da potvrde autentičnost predmeta koji se prodaju u kategoriji kulturnih dobara. Najveći oglašivač u Bosni i Hercegovini ide korak dalje, tražeći od korisnika da pristanu na uslove korišćenja, uključujući izjavu da predmet koji se prodaje nije kulturno dobro. Ove mjere pomažu u suzbijanju zloupotrebe i ilegalne trgovine, a nepoštovanje pravila može rezultirati trajnim gubitkom pristupa platformi.

Internet je donio revolucionarne promjene u načinu na koji pristupa kulturnim dobrima, ali je istovremeno otvorio vrata specifičnim krivično-pravnim izazovima. Digitalizacija kulturne baštine omogućila je globalnu dostupnost i značajno doprinijela očuvanju i širenju znanja o ovim vrijednim dobrima. Zahvaljujući internetu, muzeji i biblioteke širom svijeta sada digitalizuju svoje kolekcije i organizuju onlajn izložbe,

⁹ Brächer Michael, *Weshalb Terroristen am liebsten bar bezahlen*, 2015.

¹⁰ Paul Katie, (2018).

¹¹ Mavrellis Channing, *Transnational Crime and the Developing World*, Washington, D.C.: Global Financial Integrity, 2017.

omogućavajući ljudima iz svih krajeva svijeta da uživaju u kulturnoj baštini, bez obzira na udaljenost ili fizičke prepreke.

Ipak, internet je otvorio i vrata za zloupotrebu kulturnih dobara. Nezakonita trgovina sada se odvija putem online aukcije, društvenih mreža i tamnog interneta, što predstavlja ozbiljan izazov za zaštitu ovih vrijednosti. Anonimnost interneta dodatno otežava identifikaciju i praćenje počinitelja, čineći zaštitu kulturne baštine složenijom nego ikad. Kako bi se odgovorilo na ove izazove, potrebni su savremeni pravni mehanizmi i snažna međunarodna saradnja. Samo će tako biti moguće efikasno sprovođenje zakona i očuvanje kulturnih dobara u digitalnom svijetu.

2. Međunarodna zajednica u zaštiti kulturnih dobara na internetu

Međunarodna zajednica, predvođena organizacijama poput UNESCO-a, INTERPOL-a i ICOM-a, prepoznala je ozbiljan problem koji predstavlja ilegalnu trgovinu kulturnim dobrima putem interneta. Ovaj izazov postaje sve izraženiji zbog sve veće dostupnosti onlajn platformi koje olakšavaju trgovinu predmetima s potencijalno nelegalnim porijeklom, čime dodatno ugrožavaju globalnu zaštitu kulturne baštine.

Prema istraživanjima INTERPOL-a u državama članicama, ilegalna trgovina kulturnim dobrima putem interneta bilježi ubrzan rast. Ova pojava ima dvostruki negativan utjecaj – na zemlje porijekla, gdje se dobro nezakonito pribavljaju, i na zemlje destinacije, gdje se često distribuiraju i prodaju.

Suzbijanje ovog problema se suočava sa brojnim izazovima, uključujući obim i raznolikost predmeta ponuđenih na internet aukcijama, pravne i jurisdikcijske prepreke, kratke rokove za reagovanje tokom onlajn prodaje te nedostatak informacija potrebnih za identifikaciju predmeta. Mnoge države se suočavaju sa ograničenim resursima za kontinuirani nadzor i istragu sumnjivih transakcija, što dodatno otežava borbu protiv ove vrste kriminala.

Kako bi se ovi izazovi prevazišli, UNESCO, INTERPOL i ICOM predložili su niz konkretnih mjera. One uključuju obavezu internet platformi da sarađuju s organima za sprovođenje zakona, uspostavljanje centralizovanih tijela za praćenje prodaje kulturnih dobara na internetu i korištenje međunarodnih baza podataka, poput INTERPOL-ove baze ukradenih umjetničkih djela, kako bi se identificirale i pratile sumnjive transakcije. Ove mjere imaju za cilj osigurati efikasniju zaštitu kulturne baštine u digitalnom dobu.

3. Internet i kulturna dobara u Bosni i Hercegovini

Internet trgovinom kulturnim dobrima bavio se Samuel Hardy u svom članku *"Nije protiv zakona, ako te niko ne vidi: Online društvena organizacija lova na artefakte u bivšoj Jugoslaviji"*. Iako naslov sugerira fokus na bivšu Jugoslaviju, Hardy proširuje analizu i na Bugarsku, ukazujući na širi regionalni problem. U svom radu posebno ističe ulogu interneta, uključujući društvene mreže poput Facebooka, u omogućavanju i promovisanju nedozvoljene trgovine arheološkim artefaktima.¹²

Hardy naglašava da su Facebook grupe i stranice poštanske ključne platforme za povezivanje ilegalnih iskopavača i kupaca. Kroz zatvorene grupe, krijumčari otvorene slike artefakata, dogovaraju cijene i organiziraju prodaju, često bez ikakvih dokaza o legalnosti porijekla predmeta. Ove grupe nude visok nivo anonimnosti i omogućavaju transnacionalnu trgovinu, stvarajući prostor za oglašavanje predmeta koji su često nezakonito iskopani ili krijumčareni.¹³

Hardy dalje ukazuje na to da Facebook, iako tehnički zabranjuje ovakve aktivnosti, ima ograničen kapacitet za moderaciju i uklanjanje sadržaja koji krši pravila platforme. Ova neefikasnost dodatno pogoršava problem, omogućavajući kriminalnim mrežama da koriste društvene mreže za širenje tržišta i prikrivanje svojih aktivnosti.¹⁴

Prema Hardyjevom zapažanju, ova vrsta internet trgovine naglašava potrebu za snažnijim zakonodavnim okvirom i tehničkim kapacitetima za praćenje aktivnosti na društvenim mrežama. Nedostatak regulative i nadzora omogućava procvat ovog ilegalnog tržišta, ugrožavajući kulturno nasljeđe regiona i podrivajući krivičnopravni system države.¹⁵

Kroz posmatranje i analizu sadržaja na internetu, autor je otkrio postojanje više zatvorenih Facebook grupa koje se bave trgovinom arheološkim artefaktima. Sistematsko praćenje aktivnosti na ovim grupama otkrilo je da članovi redovno objavljuju ponude za prodaju ili razmjenu kulturnih dobara poput numizmatike, fibule, vrhova strijela i kopalja. U objavama i interakcijama unutar ovih grupa rijetko se pružaju dokazi o porijeklu predmeta, što ukazuje na potencijalno nezakonite aktivnosti.

Ove grupe okupljaju hiljade članova iz zemalja bivše Jugoslavije, osim Slovenije, i svakodnevno bilježe veliki broj objava. Analiza sadržaja pokazuje da su grupe organizovane kao dinamične platforme na kojima korisnici dijele slike artefakata, pregovaraju o cijenama i dogovaraju uslove razmjene. Nalazi sugeriraju da ove grupe često

¹²Samuel Andrew Hardy, *It Is Not against the Law, if No-One Can See You: Online Social Organisation of Artefact-Hunting in Former Yugoslavia*, Journal of Computer Applications in Archaeology, 4(1), 2021, 169–187.

¹³*Ibid.*

¹⁴*Ibid.*

¹⁵*Ibid.*

služe kao mjesto za uspostavljanje prvog kontakta između prodavaca i potencijalnih kupaca, dok se detalji transakcija uglavnom dogovaraju privatno.

Trgovci u ovim grupama često objavljuju samo mali dio artefakata, dok se dalji pregovori i prodaja odvijaju putem privatnih poruka ili drugih komunikacijskih kanala. Ovaj pristup omogućava minimiziranje opasnosti i rizika od nadzora, koristeći grupu prvenstveno kao platformu za povezivanje sa kupcima. Ovakav način funkcionisanja otežava praćenje aktivnosti i ukazuje na potrebu jačanja kapaciteta za nadzor i suzbijanje nezakonite trgovine kulturnim dobrima putem društvenih mreža.

Ovakva praksa dodatno ističe složenost problema ilegalne trgovine kulturnim dobrima. Artefakti koji se nude u zatvorenim Facebook grupama često potiču iz ilegalnih arheoloških iskopavanja, gdje se najčešće koriste metal-detektori. Ovi uređaji omogućavaju neovlaštenim iskopavačima da ciljano pretražuju arheološka lokaliteta, često bez dozvole, nanoseći značajnu štetu kulturnoj baštini. Takve aktivnosti ne samo da uništavaju arheološki kontekst u kojem su pronađeni artefakti, već arheolozima uskraćuju priliku da rekonstruišu širu sliku o historijskim i kulturnim procesima.

Najčešće se ilegalna iskopavanja odvijaju na poznatim ili slabo zaštićenim lokalitetima, a iskopani predmeti završavaju na crnom tržištu, uključujući online platforme. Iako su metal-detektori tehnički legalni, postali su alat koji se često zloupotrebljava za ilegalnu trgovinu, omogućavajući brzo pronalaženje predmeta od arheološkog značaja. Ovo jasno ukazuje na potrebu za strožijom regulacijom upotrebe metal-detektora kako bi se spriječila njihova zloupotreba.

Internet se često koristi kao "vizitkarta" prodavaca kulturnih dobara. Vrijedni predmeti se rijetko prodaju direktno putem interneta; umjesto toga, izlažu se kako bi privukli potencijalne kupce. Zainteresovani kupci, nakon što pregledaju ponudu, kontaktiraju prodavce i dogovaraju pregled predmeta uživo, čime se stvarna transakcija obavlja izvan digitalne platforme. Ovakav način rada omogućava prodavcima da iskoriste internet za promociju, a istovremeno minimiziraju rizik direktne online prodaje.¹⁶

Na internetu se najčešće trguje artefaktima manje finansijske vrijednosti, poput novčića, vrhova strijela i fibula. Iako njihova tržišna vrijednost nije visoka, upravo ti predmeti nose značajne historijske informacije. Kada se ilegalno iskopaju i izvuku iz svog arheološkog konteksta, nepovratno se gubi neprocjenjiv dio historije. Bez odgovarajuće dokumentacije i konteksta, ti predmeti postaju samo izolovani objekti, lišeni sposobnosti da doprinesu razumijevanju prošlih kultura i društava. Ova praksa ne predstavlja samo gubitak za arheološku nauku, već i za kolektivno kulturno nasljeđe čovječanstva.

¹⁶ Tom van Ham, E. Rutger Leukfeldt, Bo Bremmers, Wouter Ph. Stol, Anton van Wijk, *The Art of the Internet: A Study of Illegal Online Trading of Cultural Goods*, Eleven International Publishing, 2011, 18.

4. Međunarodni pravi okvir

Istorija krivičnopravne zaštite kulturnih dobara odražava dug i složen proces kroz koji se mijenjaju percepcije i vrijednosti povezane s kulturnom baštinom. Pravni okviri za zaštitu ovih dobara imaju duboke korijene u prošlosti, ali su se s vremenom razvijali kako bi odgovorili na nove izazove i prilagodili se promjenjivim okolnostima. S vremenom je postalo jasno da uništavanje ili oštećenje kulturnih dobara nije samo gubitak jedinstvenih predmeta koji svjedoče o istoriji i kulturi, već i težak udarac za javni moral i kolektivnu svijest. Takvi postupci nisu samo materijalni prekršaji – oni nose i moralnu težinu, jer predstavljaju gubitak dijela ljudskog identiteta i zajedničke istorije. Ovo razumijevanje doprinijelo je sve većem fokusu na krivičnu odgovornost za štetu nanесenu kulturnim dobrima. Razvoj pravne zaštite temelji se na priznavanju njihovih neprocjenjivih vrijednosti i značaja, što je rezultiralo stvaranjem sveobuhvatnih pravnih okvira na nacionalnom i međunarodnom nivou.¹⁷

Zaštita arheoloških artefakata i kulturne baštine ima svoje korijene još u antičkim civilizacijama, koje su prepoznale njihovu vrijednost, iako formalni zakonski okviri tada nisu postojali. U Evropi se prvi zakoni usmjereni na zaštitu kulturnih dobara pojavljuju u 15. vijeku, postavljajući temelje za sistematsku brigu i očuvanje. Tokom 19. i 20. vijeka, pravni i etički okviri značajno se razvijaju, zajedno s uvođenjem modernih arheoloških tehnika. U tom periodu raste svijest o potrebi zaštite kulturnog nasljeđa od ilegalne trgovine i uništavanja, što dovodi do stvaranja složenih pravnih mehanizama.

UNESCO, specijalizovana agencija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, igra ključnu ulogu u očuvanju i zaštiti kulturne baštine na globalnom nivou. Kroz razne konvencije i inicijative, UNESCO promoviše značaj očuvanja kulturnog nasljeđa i pomaže u oblikovanju međunarodnih pravnih okvira za borbu protiv kriminalnih djela usmjerenih na kulturnu baštinu. Njegova misija obuhvata ne samo zaštitu materijalnih kulturnih dobara, već i očuvanje nematerijalne baštine, čime se podržava globalna kulturna raznolikost.

Međunarodni naponi za zaštitu kulturnih dobara dobili su značajan zamah usvajanjem UNESCO-ve konvencije iz 1954. godine o zaštiti kulturnih dobara u slučaju oružanog sukoba. Ova konvencija predstavlja prvi važan pravni okvir koji naglašava potrebu očuvanja kulturnog nasljeđa tokom sukoba i propisuje konkretne mjere zaštite. Odredbe konvencije uključuju obavezu obilježavanja i zaštite kulturnih dobara, zabranu njihove upotrebe u vojne svrhe i uspostavljanje standardne preventivne zaštite u

¹⁷ Norman Rives, *Cultural heritage, international criminal law and protection of human rights between history and jurisprudence*, Yearbook of International & European Criminal and Procedural Law, 6p.1/2023, 197– 247.

konfliktnim situacijama. Ovaj dokument je postao temelj za kasnije pravne i praktične inicijative, čineći ga ključnim u globalnim naporima za očuvanje kulturnog nasljeđa.¹⁸

UNESCO-va Konvencija iz 1970. godine, službeno nazvana „Konvencija o mjerama za zabranu i sprečavanje nezakonitog uvoza, izvoza i prenosa vlasništva kulturnih dobara“, usvojena je 1970. godine i do februara 2024. godine ratifikovana od strane 143 države. Ovaj dokument predstavlja jedan od najvažnijih međunarodnih pravnih instrumenata za zaštitu kulturnog nasljeđa i borbu protiv ilegalne trgovine kulturnim dobrima. Konvencija pruža osnovu za državu članicu, obavezujući ih da preduzimaju mjere za sprečavanje nezakonitog prometa kulturnih dobara, uključujući uvoz, izvoz i prenos vlasništva. Takođe podstiče države da uspostave nacionalne mehanizme zaštite kulturnog nasljeđa, koristeći različite pravne, administrativne i preventivne mjere. Njena važnost leži u promovisanju međunarodne saradnje, koja olakšava vraćanje i zaštitu kulturnih dobara te pruža podršku u borbi protiv njihovog nezakonitog prometa.¹⁹

U eri digitalizacije i globalizacije, UNESCO-va Konvencija iz 1970. godine dobila je novu dimenziju u borbi protiv ilegalne trgovine kulturnim dobrima putem interneta. Aukcijski sajtovi, društvene mreže i druge digitalne platforme češće se koriste za trgovinu predmetima sumnjivog ili nezakonitog porijekla. Ovaj fenomen postavlja ozbiljne izazove, posebno zbog globalnog doseg ovih platformi i poteškoća u praćenju onlajn aktivnosti. Digitalni prostor omogućava brzinu i anonimnost transakcija, što dodatno komplikuje identifikaciju i sprečavanje ilegalne trgovine kulturnim dobrima.

Uz navedene propise, Konvencija UNIDROIT o ukradenim ili nezakonito izvezenim kulturnim objektima, usvojena 1995. godine, nadopunjuje okvir UNESCO-a s posebnim fokusom na restituciju ukradenih ili nezakonito izvezenih kulturnih dobara. Ovaj dokument vodi sveobuhvatniji pravni pristup u borbi protiv ilegalne trgovine kulturnim predmetima, pružajući jasne smjernice za povratak ovih dobrih zemalja njihovog porijekla. Konvencija UNIDROIT stavlja naglasak na važnost primjene dužne pažnje u trgovanju umjetninama, dok istovremeno promoviše stvaranje pravnih i administrativnih mehanizama koji olakšavaju proces restitucije i povratka ukradenih ili nezakonito izvezenih kulturnih dobara.²⁰

Konvencija o zaštiti podvodne kulturne baštine, usvojena 2001. godine, ima značajnu ulogu u očuvanju svjetske kulturne baštine. Ova konvencija prepoznaje podvodnu kulturnu baštinu kao sastavni dio kulturnog nasljeđa čovječanstva,

¹⁸ Ahmed Mandil, Akram Maarouf, *National and international legal norms for the protection of antiquities during the internal armed conflict*, Tikrit University Journal for Rights, 6p. 1/2018, 601–634.

¹⁹ Mounir Bouchenaki, *Return and restitution of cultural property in the wake of the 1970 Convention*, Museum International, 6p. 61/2009, 139–144.

²⁰ Lyndel Prott, *UNESCO and Unidroit: a Partnership against Trafficking in Cultural Objects*, Uniform Law Review, 6p.1/1996, 59–71.

naglašavajući njen poseban značaj u istoriji ljudskih zajednica, naroda i njihovih međusobnih odnosa.²¹

Sve ove konvencije zajedno čine sveobuhvatan pravni okvir za zaštitu kulturne baštine na globalnom nivou. Njihov cilj nije samo očuvanje i zaštita kulturnog nasljeđa, već i borba protiv kriminalnih aktivnosti usmjerenih na kulturna dobra. Kroz ove međunarodne pravne inicijative postavljeni su standardi i smjernice za očuvanje baštine, obuhvatajući kako materijalnu, tako i nematerijalnu kulturnu baštinu, štiteći se od ilegalne trgovine, pljačke i uništavanja.

Primjena ove konvencije igra ključnu ulogu u očuvanju globalne kulturne raznolikosti, koja je neophodna za razumijevanje zajedničke istorije i identiteta čovječanstva. Zaštita kulturnog nasljeđa na ovaj način ne samo da garantuje njegovo očuvanje za buduću generaciju, već podstiče međunarodnu saradnju i solidarnost u rješavanju globalnih izazova. Na taj način, kulturna baština potvrđuje se kao univerzalna vrijednost neprocjenjivog značaja za cijeli svijet.

5. Krivičnopravna zaštita kulturnih dobara na internetu

Krivičnopravni zakoni Bosne i Hercegovine pružaju značajnu zaštitu kulturnih dobara, uključujući i onu koja je ugrožena u digitalnom okruženju. Kako internet trgovina artefaktima postaje sve češća, zakonodavni okvir obuhvata mehanizme za njihovu zaštitu od zloupotrebe na mreži. Saradnja državnih institucija s međunarodnim organizacijama, poput UNESCO-a, dodatno unapređuje ove mehanizme, osiguravajući bolju zaštitu kulturnog nasljeđa u svim složenim okolnostima modernog doba.

U Krivičnom zakonu Republike Srpske, glava dvadeseta posvećena je krivičnim djelima protiv imovine, a član 245 posebno kriminalizuje neovlašteno iznošenje u inostranstvo predmeta koji su od posebnog kulturnog, istorijskog ili prirodnog značaja, kao i prirodne rijetkosti. Ovaj član zakona jasno razdvaja osnovne i kvalifikovane oblike krivičnog djela, čime se razlikuje težina i okolnosti pod kojima je djelo počinjeno.²²

Krivično djelo ima tzv. blanketnu prirodu, što znači da njegova potpuna primjena zavisi od specifičnih odredbi sadržanih u Zakonu o kulturnim dobrima. Drugim riječima, za razumijevanje i provođenje ovog zakona nužno je upućivanje na detaljnije propise iz pomenutog zakona.

Osnovni oblik ovog krivičnog djela, prema stavu 1, obuhvata radnje poput neovlaštenog iznošenja ili izvoza u inostranstvo predmeta od posebnog kulturnog ili

²¹ Ulrice Koschtial, *The 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage: advantages and challenges*, Museum International, 6p.60/2008, 63–69.

²² Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br.105/2024, čl 245.

prirodnog značaja. Takođe, inkriminacija se odnosi i omogućavanje drugih osoba da izvrši takvu radnju. S druge, kvalifikovani oblik ovog djela, definisan stavom 2, primjenjuje se kada je djelo počinjeno u odnosu na dobro od velikog kulturnog ili istorijskog značaja. U takvim slučajevima predviđena je stroža kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina, čime se naglašava ozbiljnost zaštite dobara od izuzetnog značaja.²³

Zaštita kulturnih dobara i prirodnih rijetkosti kroz krivičnopravne mehanizme osigurava očuvanje njihovog integriteta i dostupnosti za buduću generaciju. Ova dobra, čija vrijednost prevazilazi nacionalne granice, smatraju se dijelom kulturnog i prirodnog nasljeđa cijelog čovječanstva. Ovaj zakon prepoznaje njihovu neprocjenjivu vrijednost i važnost njihove zaštite za očuvanje zajedničke istorije i nasljeđa.

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine pruža važnu zaštitu kulturnih i prirodnih dobara kroz glavu 26, koje se bavi krivičnim djelima protiv okoliša, poljoprivrede i prirodnih resursa. Član 321, pod nazivom "Oštećenje, uništenje i nedozvoljeni izvoz zaštićenih objekata prirode", obuhvata i zaštitu kulturnih dobara, uključujući onu koja je ugrožena u digitalnom okruženju.

Prema stavu 3 ovog člana, radnja krivičnog djela odnosi se na izvoz ili iznošenje spomenika kulture ili zaštićenih prirodnih objekata iz zemlje bez odgovarajuće dozvole nadležnog organa. Ovaj zakon zahtijeva dozvolu za nabavku kako bi se osigurao kulturni i prirodni dobar izvoz u skladu sa međunarodnim standardima zaštite. Krivičnopravna inkriminacija ove radnje ima za cilj očuvanje kulturnog i prirodnog nasljeđa, sprečavanje nezakonitog uklanjanja dobara iz države i očuvanje njihove dostupnosti za buduće generacije.²⁴

Stav 4 ovog člana bavi se slučajevima kada se spomenik kulture ili zaštićeni prirodni objekat, privremeno iznešen iz zemlje uz dozvolu nadležnog organa, ne vrati po isteku roka određenog tom dozvolom. Ovo djelo podrazumijeva obavezu vraćanja iznesenog dobra, a njegovo nepoštovanje predstavlja kršenje uslova i direktno ugrožavanje očuvanja tih dobara. Poseban značaj ove odredbe ogleda se u zloupotrebi zloupotrebe poput privremenog iznošenja kulturnih ili prirodnih dobara radi izlaganja, istraživanja ili restauracije, čime se osigurava njihova zaštita u okviru pravnog sistema.²⁵

Krivičnopravna zaštita prema ovom članu ne odnosi se samo na poznata i jasno definisana pokretna kulturna dobra, već obuhvata i mjesta s potencijalnim arheološkim materijalom. Time zakon proaktivno prepoznaje značaj očuvanja potencijalnih arheoloških nalazišta, čak i ako ona još nisu u potpunosti istražena ili dokumentovana. Ovaj pristup naglašava važnost prevencije i zaštite dobara koja čine dio kulturnog i

²³ *Ibid.*

²⁴ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije BiH*, br. 75/2017, čl 321.

²⁵ *Ibid.*

prirodnog nasljeđa, čuvajući ih za buduću generaciju i pretvarajući se u njihovo uništavanje ili gubitak.

Prethodna pravna zaštita kulturnih dobara igra ključnu ulogu u očuvanju kulturnog nasljeđa. Ova mjera omogućava primjenu savremenih zaštitnih koraka na objektima, lokalitetima ili predmetima za koje se pretpostavlja da imaju značajnu kulturnu, istorijsku, umjetničku ili arheološku vrijednost, sve dok se ne završi formalni proces njihovog priznavanja i klasifikacije kao kulturnih dobara.

Cilj prethodne zaštite je da institucije pruže mogućnost da djeluju pravovremeno i spriječe eventualna oštećenja ili uništavanja ovih dobara. Ovo je posebno važno u situacijama kada se njihov kulturni značaj još procjenjuje. Prethodna zaštita služi i kao preventivna mjera protiv nezakonitih aktivnosti, poput neovlaštenih iskopavanja, vandalizma ili neadekvatno planiranih građevinskih radova, koji bi mogli ugroziti njihov integritet.

Ovaj pristup osigurava očuvanje izvornog stanja i istorijskog konteksta dobara, što je ključno za njihovo buduće formalno priznanje i naučno istraživanje. Privremena zaštita daje dovoljno vremena za analizu i donošenje odluke o statusu i upravljanju tim dobrima, čime se osigurava njihova dugoročna zaštita i očuvanje kao dijela zajedničkog kulturnog nasljeđa.

Analiza kazni propisanih u Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine (član 321, stavovi 3 i 4) i Krivičnom zakonu Republike Srpske (član 245, stavovi 1 i 2) pokazuje razlike u pristupu ova dva entiteta prema zaštiti kulturnih dobara.

Prema Krivičnom zakonu Federacije Bosne i Hercegovine, za iznošenje ili izvoz spomenika kulture ili zaštićenog prirodnog objekta bez dozvole nadležnog organa predviđena je kazna zatvora do tri godine (stav 3. člana 321). Ista kazna propisana je i za slučajeve kada učinilac ne vrati spomenik kulture ili zaštićeni prirodni objekat po isteku roka određenog u dozvoli za iznošenje (stav 4). Ovaj zakon ne pravi razliku u težini kazne na osnovu značaja kulturnog dobra, već se primjenjuje sankcija za sve vrste dobara i situacije.

S druge strane, Krivični zakon Republike Srpske u članu 245 predviđa kaznu zatvora do tri godine ili novčanu kaznu za neovlašteno iznošenje ili izvoz predmeta od posebnog kulturnog ili istorijskog značaja (stav 1). Međutim, ako je djelo počinjeno u odnosu na dobro od velikog kulturnog, istorijskog ili prirodnog značaja, zakon propisuje strogu kaznu zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina (stav 2). Ovim se jasno razlikuju osnovni i kvalifikovani oblik djela, pri čemu se poseban naglasak stavlja na zaštitu dobara od izuzetnog značaja.

Za razliku od zakona Republike Srpske, zakon Federacije Bosne i Hercegovine ne predviđa gradaciju kazni na osnovu značaja kulturnog dobra, što znači da se sva dobra tretiraju jednako u pogledu kazne. Istovremeno, zakon Republike Srpske ne obuhvata

situacije poput nevraćanja spomenika kulture ili zaštićenih objekata nakon isteka dozvole, što je uređeno zakonom Federacije.

Ove razlike u zakonodavnim rješenjima ukazuju na neusklađenost unutar Bosne i Hercegovine, što može oslabiti efikasnost zaštite kulturnih dobara. Dok zakon Republike Srpske pruža strogu zaštitu najvrjednijim dobrima kroz kvalifikovane oblike djela, zakon Federacije ne pravi razliku između dobara različitog značaja. Ova neusklađenost naglašava potrebu za harmonizacijom kaznene politike u oblasti krivičnopravne zaštite kulturnih dobara.

Krivičnopravni sistem Bosne i Hercegovine pruža zaštitu kulturnim dobrima i kroz odredbe Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. U članu 212, pod nazivom Nedopuštena trgovina, sankcionišu se radnje koje uključuju nezakonitu trgovinu predmetima od posebnog kulturnog značaja, čime se štite kulturna dobra od zloupotrebe na tržištu.

Pored toga, član 214 Krivičnog zakona obuhvata sankcionisanje radnji koje uključuju nezakonito prenošenje kulturnih dobara preko državne granice, bez poštovanja propisanih postupaka i dozvola. Ove odredbe zajedno formiraju ključni pravni okvir za borbu protiv nezakonitih aktivnosti koje utiču na kulturno nasljeđe, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou.

Uprkos tome što krivičnopravni sistem Bosne i Hercegovine predviđa jasne zakonske odredbe za zaštitu kulturnih dobara, do danas nije donesena presuda koja se odnosila na krivična djela u ovoj oblasti. Ovaj nedostatak sudske prakse ukazuje na niz razloga u primjeni postojećih zakona.

Prvo, čini se da nedostaje adekvatan monitoring i istražni kapaciteti za identifikaciju i procesuiranje krivičnih djela povezanih s kulturnim dobrima, posebno u digitalnom okruženju. Drugo, nedovoljna svijet o značaju kulturnog nasljeđa, kako među institucijama, tako i u javnosti, može doprinijeti zanemarivanju ove problematike.

Nedostatak presuda takođe otvara pitanja o efikasnosti postojećeg pravnog okvira i njegovoj primjeni u praksi. Kako zakoni postoje, njihova implementacija očigledno zahtijeva jačanje institucionalnih kapaciteta, bolju koordinaciju između nadležnih organa i unapređenje obrazovanja o važnosti zaštite kulture. Dalji naponi u ovoj oblasti trebali bi uključiti uvođenje specijalizovanih obuka za istražne radnike, tužioce i sudije, kao i unapređenje saradnje sa međunarodnim organizacijama.

Bez sistematskog pristupa i adekvatne primjene zakona, rizik od uništenja, krađe ili ilegalne trgovine kulturnim dobrima ostaje visok, čime se ugrožava očuvanje kulturnog nasljeđa za buduće generacije.

6. Zaključak

Zaštita kulturnih dobara u Bosni i Hercegovini predstavlja kompleksan zadatak koji zahtijeva efikasnu primjenu zakona, jačanje kapaciteta institucija i koordinaciju na svim nivoima vlasti. Iako pravni okvir postoji na entitetskom, kantonalnom i državnom nivou kroz Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine i Krivični zakon Republike Srpske, izazovi u njihovoj primjeni i dalje ostaju prisutni.

Digitalno doba dodatno je zakomplikovalo ovu oblast, jer internet trgovina, anonimne transakcije i kriptovalute otvaraju nove mogućnosti za krivična djela. Potrebno je unaprijediti praćenje i sankcionisanje ovakvih aktivnosti kroz specijalizovane alate i obuke za nadležne organe, kako bi se efikasno odgovorilo na ove savremene izazove.

Osim toga, ključno je raditi na edukaciji javnosti i podizanju svijesti o značaju očuvanja kulturnog nasljeđa. U saradnji s međunarodnim organizacijama mogu se razviti programi i inicijative koje će ojačati postojeće mehanizme zaštite i promovirati vrijednost kulturnih dobara.

Na kraju, zaštita kulturnih dobara nije samo zakonska obaveza, već i moralna odgovornost cijelog društva. Integracija pravnih, institucionalnih i obrazovnih napora, Bosna i Hercegovina može osigurati da njeno bogato kulturno nasljeđe bude očuvano i dostupno budućim generacijama.

LISTA REFERENCI

Bibliografske reference

1. Alex W. Barker, *Looting, the Antiquities Trade, and Competing Valuations of the Past*, Annual Review of Anthropology Volume 47, 2018;
2. Ahmed Mandil, Akram Maarouf, *National and international legal norms for the protection of antiquities during the internal armed conflict*, Tikrit University Journal for Rights, 6p. 1/2018;
3. Burgess Matt, *A Rare Painting Is Stolen . . . then It Appears for Sale on the Dark Web*, 2017;
4. Brächer Michael, *Weshalb Terroristen am liebsten bar bezahlen*, 2015;
5. Jhon Bohannon, *Why criminals can't hide behind Bitcoin*, 2016;
6. Kantchev Gerogi, *Buyer Beware: Looted Antiquities Flood Online Sites Like Amazon, Facebook*, The Wall Street Journal, 2017;

7. Lyndel Prott, *UNESCO and Unidroit: a Partnership against Trafficking in Cultural Objects*, Uniform Law Review, 6p.1/1996;
8. Mavrellis Channing, *Transnational Crime and the Developing World*, Washington, D.C.: Global Financial Integrity, 2017;
9. Matt Egan, *What is the Dark Web, What's on it & How to Access it*, 2019;
10. Mounir Bouchenaki, *Return and restitution of cultural property in the wake of the 1970 Convention*, Museum International, 61/2009;
11. Norman Rives, *Cultural heritage, international criminal law and protection of human rights between history and jurisprudence*, Yearbook of International & European Criminal and Procedural Law, 6p.1/2023,
12. Paul Katie, *Ancient Artifacts vs. Digital Artifacts: New Tools for Unmasking the Sale of Illicit Antiquities on the Dark Web*, 2018;
13. Samuel Andrew Hardy, *It Is Not against the Law, if No-One Can See You: Online Social Organisation of Artefact-Hunting in Former Yugoslavia*, Journal of Computer Applications in Archaeology, 4(1), 2021;
14. Tom van Ham, E. Rutger Leukfeldt, Bo Bremmers, Wouter Ph. Stol, Anton van Wijk, *The Art of the Internet: A Study of Illegal Online Trading of Cultural Goods*, Eleven International Publishing, 2011;
15. Ulrice Koschtial, *The 2001 UNESCO Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage: advantages and challenges*, Museum International, 6p.60/2008.

Pravni propisi

1. Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik RS*, br.105/2024;
2. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije BiH*, br. 75/2017.

Dejan PupiĆ

Agency for education and professional training

PROTECTION OF CULTURAL PROPERTY ON THE INTERNET – A CRIMINAL LAW APPROACH

Summary: The protection of cultural property in Bosnia and Herzegovina is a complex task that requires the effective implementation of existing criminal law frameworks, strengthening institutional capacities, and coordination at all levels of government. This paper analyzes the mechanisms of criminal law protection of cultural heritage, with a particular focus on the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina, the Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina, and the Criminal Code of Republika Srpska. Special attention is given to identifying deficiencies in their application and differences in approaches between the entities.

The international community has recognized the serious threats posed by the illegal trade in cultural property, especially in the digital age, where online commerce, anonymous transactions, and cryptocurrencies enable new forms of criminal activity. Through an analysis of international conventions, such as the 1970 UNESCO Convention and the 1954 Hague Convention, the importance of global cooperation in preserving cultural heritage is emphasized.

The paper highlights the need to improve mechanisms for monitoring and sanctioning criminal activities targeting cultural property, through the development of specialized training programs for relevant authorities. It also underscores the importance of raising public awareness about the value of cultural heritage and the need for its preservation.

The conclusion asserts that the protection of cultural property is both a legal and moral responsibility, and that integrating state and international criminal law, institutional, and educational efforts can ensure its preservation for future generations.

Keywords: cultural property; criminal law protection; internet.